

AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ KONUSUNDA HEMŞİRE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Zekiye ÇETİNKAYA DUMAN**

Şerile ÖZDAĞ***

Ayşe ÖZCAN****

ÖZET

Aile içi şiddetin ortaya çıkarılmasında ve azaltılmasında sağlık personeline büyük görevler düşmektedir. Özellikle koruyucu ruh sağlığı çerçevesinde aileyi doğrudan gözleyebilme ve etkileyebilme şansına sahip olan hemşire grubu aile içi şiddeti ele almak için fırsat/ara sahiptir. Bu nedenle hemşirelik eğitiminde aile içi şiddet konusu yer almalı ve öğrencilerin kültürel özelliklerinden getirdikleri şiddete yönelik tutum ve görüşlerinin değiştirilmesine çalışılmalıdır. Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin şiddeti algılamaları, şiddete yönelik duyguları ve davranışları ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu 1. Sınıf öğrencileri ve Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu J. Sınıf öğrencilerinin tümü araştırma kapsamına alınmıştır. Öğrencilere verilen anket formunda şiddet içeren vaka örnekleri yer almaktadır. Öğrencilerin her vakaya ilişkin şiddet karşısındaki algı ve tavır/arını yansıtan değerlendirmeler vaka inceleme yöntemi ile ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, aile içi şiddet, kültür, koruyucu ruh sağlığı, hemşirelik eğitimi.

ABSTRACT

The Opinions Of Nurse Students On The Subject Of The Effect Of Violence In The Family On The Child

In making evident and decreasing the violence in the family, the health personnel has very important tasks. In the framework of especially the preventive mental health, the nurse group which has the chance to observe and influence the family directly, has opportunities to take violence in the family into careful consideration. Therefore the subject of violence in the family should exist in the education of nurse students and the attitudes and opinions towards violence, which they derive from their own cultural features should be tried to change. This study has been done for the nurse students to perceive violence, and to make evident the feelings and attitudes towards violence.

All of the students of Dokuz Eylül University College of Nursing and Dokuz Eylül University Health School are taken into the research content. In the enquiry form given to the students, there exist some examples concerning violence. The evaluations which reflect perception and manners of the students against violence related to each case are revealed by case examination method.

Key Words: Violence, violence within the family, culture, preventive mental health, education of nurse students.

*IV. Sosyal Psikiyatri Sempozyumunda (7-9 Mayıs 1997-Adana) poster bildirisi olarak sunulmuştur.

**İ.Ü.Florence Nightingale HYO Psikiyatri Hemş. AD (Arş. Gör.)

***Dokuz Eylül Üniv. HYO Psikiyatri Hemş. AD (Öğr. Gör.)

****Mersin Üniv. SYO (Prof.Dr.)

GİRİŞ

Şiddet bireye fiziksel güç kullanımı olduğu kadar, psikolojik açıdan bireyi incitebilen söz, tavır ve davranışları içermektedir. Yani bireyin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması ve her türlü baskı, şiddet kapsamına girmektedir (Kalaycıoğlu ve Rittersberger 1995). Aile içi şiddet kavramı, yalnızca eşe ve çocuğa yönelik değil, ailedeki güçlü üyenin güçsüz olan üyeye duygusal, sözel, fiziksel ve cinsel açıdan kötü davranması olarak da tanımlanmaktadır (Eryılmaz 2001). Genel olarak geleneksel aile birimi içinde şiddet olgusu ortaya çıkarsa buna aile içi şiddet denmektedir. Aile içi şiddet yeni bir olgu değildir. Fakat bu konu 1960'lı yıllara, çocuk suistimali de 1970' lere kadar araştırma konusu olarak pek popüler olmamıştır. Son 15 yılda saldırgan davranışla ilgili çalışmalar, aile içi şiddetin sokaklardaki şiddetten farklı olduğunu göstermiştir (Demir 2000).

Aile içi şiddetin özelliği, hoş olmayan ve genellikle konuşulmaktan kaçınılan bir konu olmasıdır (Thomas and Beasley 1996, Stuart and Sundeen 1987). Şiddetle ilgili davranışların algılanması kültürel bir olaydır; bireylerin değer yargılarından etkilenir. Türk toplumunda şiddet, çocuğun eğitiminde bir yöntem olarak kullanılabilir, kimi kesimlerde normal kabul edilmekte, örf ve adetlere uygun bir davranış olarak toplumsal yaşantıyı etkilemektedir (Kalaycıoğlu ve Rittersberger 1995, Oskay 1991).

Aile içi şiddet, bireylerin günlük yaşam streslerine karşı bir tepki biçimi olarak ortaya çıkar. Şiddet öğrenilmiş bir davranış olarak sıklıkla kuşaktan kuşağa geçer ve sağlıklı toplumların oluşmasına yol açar. Şiddete maruz kalmış çocuk büyüdüğünde, çocuklarına veya yakınlarına ve hatta kendisine yönelik şiddet uygulayan kişilere benzer tepkiyi gösterebilir (Altuğ ve Özkan

1996, Stuart and Sundeen 1987). Aile içinde şiddeti yaşayan çocuk, amaçlandığı şekilde eğitilmek yerine karşı tarafı suçlamayı, öfke ve düşmanlık duygularını öğrenebilir. Kendine olan güveninin sarsılmasının yanı sıra, sorunlarını zorbalıkla veya aile bireylerini kızdıracak davranışlar yaparak çözmeye çalışabilir (Fox and Montgomery 1994, İl ve Arıkan 1995, Kaya ve ark. 1992, Stuart and Sundeen 1987). Aile içi şiddetin toplumsal boyutta etkileri olduğu halde bu davranışları ortaya çıkarmak bazı kültürel değerler ve inançlar nedeniyle güç olmaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger 1995). Bu davranışların ortaya çıkartılmasında ve azaltılmasında sağlık personeline büyük görevler düşmektedir. Hemşire koruyucu çalışmaların tüm düzeylerinde toplum, çocuk ve onun ailesiyle çalıştığından dolayı aile içi şiddet sorunu hakkında bilgi sahibi olmalıdır (Clavarall 1996, Whitley 1996). Pek çok alanda görev yaptığı için hemşirenin aile içi şiddetin önlenmesinde, tedavi edilmesinde ve azaltılmasında etkin bir konumu vardır. Hemşireler aileyi bulunduğu ortamda gözleyebilme, etkileyebilme ve eğitime şansına sahiptir. Campbell (1992) hemşirelerin aile içi şiddet ve şiddetin dinamikleri konusunda eğitimini ve şiddet konusunda bir farkındalık oluşturularak gelecekteki uygulamalara entegre edilmesini önermektedir. Ayrıca sağlık ekibinin şiddete ilişkin eğitiminin, inanç ve tutumları geliştirebileceği belirtilmiştir. Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi şiddet konusundaki eğitim sağlık ekibinin duyarlılığını ve istekliliğini arttırabilir (Schroeder and Weber 1998, Shepord and at all 1999). Bu nedenle, hemşirelik eğitiminde aile içi şiddet konusuna daha fazla yer verilmeli ve öğrencilerin kültürel özelliklerinden getirdikleri şiddete yönelik tutum ve görüşlerinin değiştirilmesine çalışılmalıdır. Bunun için öncelikle öğrencilerin aile içi

şiddete ilişkin algılarının ve tepkilerinin bilinmesi önemli bir başlangıç noktası oluşturabilir (Hoff and Ross 1995, Whitley 1996).

AMAC

Bu çalışma hemşire öğrencilerin aile içindeki şiddetin çocuk üzerindeki etkisi konusundaki görüşlerini ortaya koymak üzere yapılmıştır.

YÖNTEM

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu birinci sınıf öğrencileri (64) ve aynı üniversitenin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SHMYO) Hemşirelik Programı birinci sınıf öğrencilerinin tümü (31) araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Her iki okuldaki birinci sınıf öğrenci sayısı 95 olup bu grup aynı zamanda araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Her iki grubun da üniversite eğitimine yeni başlamış olması, Psikoloji ve Kişilerarası İlişkiler derslerini almış olmaları yönünden benzer durumda olmaları SHMYO öğrencilerinin sayılarının az olması nedeniyle iki grup birlikte ele alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilere çalışma hakkında yeterli bilgi verilmiş ve onamları alınmıştır. Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerine verilen 64 anket formundan 50'si, SHMYO öğrencilerine verilen 31 anket formundan 16'sı geri alınabilmiş, böylece 66 öğrencinin görüşleri değerlendirmemize esas alınmıştır. Öğrencilere verilen anket formunda öğrencilerin yaşı, aile özellikleri ve

ailelerindeki şiddet durumlarını değerlendirmeye yönelik sorularla birlikte, şiddet içeren 4 ayrı vaka örneği verilmiştir. Vakada aralarında tartışırken camı kıran iki kardeşin anneleri tarafından dövülmesi, II. vakada derslerinde başarısız olan bir öğrencinin anne babası tarafından başka bir arkadaşı ile karşılaştırılması ve aşağılanması, III. vakada anne babanın çocuklarının yanında tartışması ve babanın anneyi dövmesi, IV. vakada sosyal aktivite-leri için izin isteyen bir genç kıza yönelik ailenin güvensizliğini içeren durumlar yer almıştır. Öğrencilere bu örnek durumlardaki çocuk veya gençlerin nasıl etkilenebileceği açık uçlu sorularla sorularak aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkilerine ilişkin görüşler ortaya konmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin açık uçlu sorulara cevapları benzer görüşler başlıklarında gruplandırılmış ve yüzdelle değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %63.5'i 17-19 yaş, %37.5'i 20-22 yaş grubundadır. Öğrencilerin yaklaşık %94'ünün anne-babası sağ olup, %87'si birlikte yaşıyor. Üçte ikisi (%65.2) ailesinden dayak v.b şiddet olayı olmadığını belirtmekte, üçte biri (%31.8) bazen olduğunu ve çok az bir kesimi (%3) dayak v.b şiddet olayı olduğunu ifade etmektedir.

Öğrenciler çocukluk yaşantılarındaki mutluluk düzeylerini tanımlarken %7.6'sı "çok mutlu", %56.1'i "mutlu", %36.3'ü "bazen mutsuz" olduğunu belirtmiştir.

Tablo 1. Anne Dayaağının Çocuğu Nasıl Etkilediđi Konusunda Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (n=60)	Sayı*	%**
Öfke duyar ve şiddet eğilimi artar	32	53.3
Korku duyar, boyun eğer ve içe kapanır	29	48.3
Güven duygusu azalır ve benlik değeri düşer	24	40.0
Anneden uzaklaşır	23	38.3

*Birden fazla görüş bildirilmiştir. Altı kişi soruyu yanıtlamamıştır.

**Yüzdeler n üzerinden alınmıştır.

Tablo 1’de hemşire öğrencilerin anne dayaağının çocuğu nasıl etkilediği konusundaki görüşleri yer almıştır. Öğrencilerin örnek durum hakkında bildirdikleri görüşlerin dağılımı birbirine yakın olmakla beraber, yarıdan fazlası (%53.3) bu davranışın çocukta öfke duygusu yaratacağını ve şiddet eğilimlerinde artmaya yol açacağını, yarıya yakını ise (%48.3) çocuğun korku

yaşayarak anneye boyun eğeceğini ve içe kapanmasına yol açabileceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %40’ı anne dayaağını güven duygusunun azaltmaya ve benlik değeri düşmeye neden olacağını bildirmişlerdir. Son olarak da çocuğun anneden uzaklaşacağını vurgulamışlardır (%38.3).

Tablo 2. Akademik Başarısızlık Nedeniyle Anne ve Babanın Çocuğu Aşaağılamaları ve Başkalarıyla Karşılaştırmaları Konusunda Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (n=64)	Sayı*	%**
Güven duygusu ve benlik saygısı azalır, onuru zedelenir	49	76.5
Anne babaya öfke duyar ve isyan eder	25	39.0
Suçluluk duygusu yaşar, içe kapanır ve depresyona girer	21	32.8
Kendisi ile karşılaştırılan kişiye öfke duyar ve ondan uzaklaşır	14	21.9
Okumaktan soğur ve okuldan uzaklaşır	13	20.0

*Birden fazla görüş bildirilmiştir. İki kişi soruyu yanıtlamamıştır.

**Yüzdeler n üzerinden alınmıştır.

Akademik başarısızlık nedeniyle anne-babanın çocuğu aşağılaması ve başka bir arkadaşı ile karşılaştırması konusunda hemşire öğrencilerin ifade ettikleri görüşler incelendiğinde, büyük çoğunlukla (%76.5) güven duygusunun azalacağını, içe kapanma ve depresyon gelişeceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yaklaşık olarak üçte biri (%39.0)

anne- babaya öfke duyacağını ve isyan edeceğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %21.9'u ise çocuğun veya gencin karşılaştırılan kişiye öfke duyulabileceğini ve ondan uzaklaşabileceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %20'si bu yaklaşımın çocuğun okumaktan soğumasına neden olabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 3. Anne-Baba Arasındaki Şiddetten Çocukların Nasıl Etkilendiği Konusuna Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (n=61)	Sayı*	%**
Babaya öfke duyar ve uzaklaşır	40	63.5
Erkek çocuk şiddeti öğrenir	22	36.1
Sevgi ortamı yok olur ve korku yaşar	19	31.1
Kendine güveni azalır, içe kapanır ve depresyona girer	18	29.5
Kız çocuk erkeklerden nefret eder ve evlilik zorlanır	17	27.9
Anne veya babanın tarafını tutar	11	18.8

*Birden fazla görüş bildirilmiştir. Beş kişi soruyu yanıtlamamıştır.

**Yüzdeler n üzerinden alınmıştır.

Hemşire öğrencilerin anne-baba arasındaki şiddetle ilgili olarak verilen örnek duruma ilişkin görüşleri Tablo 3 'te görülmektedir. Öğrencilerin yarıdan fazlası (%65.6) şiddeti uygulayan kişi olarak gördükleri babaya karşı çocuğun öfke duyacağını ve ondan uzaklaşacağını bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler verilen örnek durumdan erkek ve kız çocukların farklı şekillerde etkilenebileceğini ifade ederken %36.1 'i erkek çocuğun şiddeti öğreneceğini, %27.9'u ise kız çocukların erkeklerden nefret

ederek evlilik ilişkilerinde güçlük yaşayacağını bildirmişlerdir. Öğrencilerin %31.1'i anne baba arasındaki bu şiddet davranışının ev içindeki sevgi ortamını yok edeceğini ve çocukların ailenin dağılmasıyla ilgili korku yaşayabileceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin üçte biri (%29.5) çocuğun kendisine güven duygusunun azalıp içe kapanacağını ve depresyona gireceğini vurgulamışlardır. Çocukların anne ve babadan birinin tarafını tutacağını ifade eden öğrenciler deneklerin % 18 'ini oluşturmaktadır.

Tablo 4. Çocuğun Sosyal Yaşantısının Anne-Babası Tarafından Kısıtlanmasına ve Çocuğa Güvenmemenin Etkileri Konusunda Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (n=66)	Sayı*	%
Kendine güveni azalır, içe kapanır, depresyona girer	39	59.1
Anne-babaya öfke duyar ve güvensizlik gelişir	36	54.1
Anne-babadan gizli isteklerini yapar	19	28.8
Ailenin isteklerine boyun eğer	7	10.6

*Birden fazla görüş bildirilmiştir.

Çocuğun sosyal yaşantısının anne-babası tarafından kısıtlanmasının ve çocuğa güvenmemenin etkileri konusunda öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğu (%59.1) çocuğun kendine güveninin azalacağını ve içe kapanıp depresyona girebileceğini ifade etmişlerdir. Yine öğrencilerin yarıdan fazlası (%54.5) sınırlama durumunda anne-babaya karşı çocuğun güvensizlik ve öfke duygusu yaşayabileceğini bildirmiştir. Anne-baba sınırlama davranışı ile çocuklarından uyum ve itaat beklerken öğrencilerin yaklaşık üçte biri (%28.8) beklenilenin tam tersine anne-babadan gizli olarak isteklerini yapmaya yol açabileceğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %10.6'sı ise çocukların ailelerinin isteklerine karşı boyun eğebileceklerini ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA ve SONUÇLAR

Araştırmaya alınan 66 öğrencinin görüşlerinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, verilen dört örnek durumda benzer görüşler olduğu görülmektedir. Ancak bu görüşlerin yoğunluğu durumlara göre değişiklik göstermektedir. Örneğin dayak yeme karşısında çocuğun en çok öfke duyacağı (%53.3), aşağılanma karşısında benlik saygısında azalma olacağı (%76.5), anne-baba arasındaki şiddete tanık olma durumunda babaya öfke duyacağı

(%65.5), güvensizlik karşısında da güven duygusunda azalma olacağı (%59.1) belirtilmiştir. Öfke, güven duygusunda azalma ve anne-babadan uzaklaşma hepsinde ortak görüş olarak belirtilmiştir. Bu bulgu literatürle de benzerlik göstermektedir. Kaya ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada (1992) çocukların %61.8'inin kendilerine dayak atan ebeveyne karşı öfke duydukları ortaya konmuştur.

Şiddet karşısında şiddet eğiliminin artacağı, saldırganlığın öğrenileceği belirtilmiştir (İl ve Arıkan 1995). Kalaycıoğlu (1995) da şiddeti öğrenme konusunda aile içi şiddetin nesilden nesile geçeceğini ifade etmekte ve şiddet döngüsü olabileceğini savunmaktadır. Kız çocuklarda ise anne-baba arasındaki şiddetin erkeklerden nefret etmeye ve evlilikte zorlanmaya yol açabileceği bildirilmiştir (%27.9). Bulut (1996) tarafından annelerde yapılan bir çalışmada kendi anne-babalarının iyi anlamadığını söyleyen anneler eşleriyle iyi anlamadıklarını belirtmişlerdir.

İçe kapanma ve depresyona girme dört ayrı vak'ada da ortak olarak belirtilen görüştür (%48.3, %32.8, %29.5, %59.1). Kaya ve arkadaşlarının çalışmasında (1992) da çocuk psikiyatrisi polikliniğine başvuran çocukların %91.62'sinde dayanın kullanıldığı görülmektedir. Bu da öğrencilerin şiddetin

çocuğu ruhsal yönden etkileyeceği görüşünü desteklemektedir.

Sonuç olarak yapılan çalışmada öğrencilerin aile içindeki şiddetin çocuk üzerindeki etkileri konusundaki görüşleri ortaya konmuştur. Öğrenciler literatürle de desteklendiği gibi aile içindeki şiddetin çocuk üzerindeki etkilerini beklenildiği gibi değerlendirebilmektedirler. Bu sonuçlardan, hizmet verecek-

leri çocuk grubuna yönelik belli bir empatik düzeyi daha birinci sınıftan itibaren oluşturabildikleri söylenebilir.

Bundan sonraki aşama hemşire öğrencilerin bu empatik eğilimleri doğrultusunda toplumda şiddeti ve zararlarını önlemeye yönelik müdahalelerde bulunabilmeyi öğrenecekleri uygun ders içeriklerinin oluşturulması önerilir.

KAYNAKLAR

- Altuğ FB, Özkan İ** (1996). Bilişsel gelişmede ailenin yeri. *Psikiyatri Bülteni* 4(2): 142-147.
- Bekemier B** (1995). Public health nurses and the prevention of and intervention in family violence 12(4): 222-227.
- Bulut İ**(1996). Genç Anne ve Çocuk İstismarı. Bizim Büro Yayıncılık, Ankara.
- Claravall L** (1996). Healthcare violence. *JONA* 26(2) February:152-158.
- Demir Ü** (2000). Kadına yönelik aile içi şiddet 3(1) Ocak-Haziran: 57-61.
- Eryılmaz G** (2001). Aile içi şiddet kadın sağlığı ve hemşirelik. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 5(2): 19-24.
- Fox PC, Cowell IM, Montgomery AC** (1994). The effects of violence on health and adjustment of Southeast asian refugee children: an integrative review. *Public Health Nursing* 11(3): 195-201.
- Hoff LA, Ross M** (1995). Violence content in nursing curricula: strategic issues and implementation. *Journal of Advanced Nursing* 21(): 150-157.
- Arıkan Ç** (1995). Türkiye'de çocuk eğitim evlerindeki hükümlü gençlerin aile içi şiddete ilişkin değerlendirmeleri. Aile Kurultayı. Ankara.
- Oskay G** (1991). Dayak konusunda anababa ve ergenin tutumu. *Aile Yazıları III*. T.c. Başbakanlık Aile Araştırma Yazıları. Ankara
- Thomas QD, Beasley ME** (1996). Domestic Violence As A Human Rights Issue Seminar, Vincent Jacopino (Ed), Vol. 2, University of California Berkeley, Spring: 72-76.
- Kalaycıoğlu S, Rittersberger H** (1995). Aile bireyleri arasında şiddet içeren davranışlar Ankara' dan bir örneklem. Aile Kurultayı. Ankara.
- Kaya N, Ulusoy M, Aral F** (1992). Çocuk anne ve dayak. *Çocuk ve Ergen Psikiyatri Günleri Kongre Kitabı*.
- Schroeder M, Weber JR** (1998). Promoting domestic violence education for nurses 33(4): 13-20.
- Shepard MF, Elliott BA, Regal R** (1999). Public health nurses' responses to domestic violence: a report from the enhanced domestic abuse intervention project. *Public Health Nursing* 16(5): 359-366.
- Stuart GW, Sundeen S** (1987). *Principles and Practice of Psychiatric Nursing*. The c.v. Mosby Company, Toronto.
- Whitley GG** (1996). The impact of violence in the health care setting upon nursing education. *Journal of Nursing Education* 35(5) May: 211-218.